

<https://doi.org/10.32402/hygiene2025.75.003>
УДК 613(092) (477.83)

«Ідея збереження і поліпшення здоров'я нашого народу гідна перетворення її в один з головних напрямків державотворчої ідеології узагалі. Ми будемо незалежну державу Україну задля того, щоб кожен міг реалізувати свої права на життя і здоров'я».

(Ірина Даценко)

**ІРИНА ІВАНІВНА ДАЦЕНКО – ПРОФЕСОР,
ВЧЕНА-ГІГІЄНІСТ, ПЕДАГОГ, ГРОМАДСЬКА ДІЯЧКА:
ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
(1925-2006)**

Федоренко В.І.

Державне некомерційне підприємство «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», м. Львів, Україна
e-mail: lnmu.fedorenkov.i@gmail.com

Федоренко В.І. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8979-8351>

Мета. Простежити життєвий і творчий шлях, висвітлити наукову, педагогічну, громадську діяльність професора І.І. Даценко.

Матеріали та методи. Наукові праці проф. Ірини Даценко, статті про її життєвий шлях. Методи – пошуковий, аналітичний, описовий.

Результати дослідження та їх обговорення. Ірина Іванівна Даценко (1925-2006) – відома українська вчена-гігієніст, представниця Львівської наукової гігієнічної школи, талановита педагог, активна учасниця громадського життя. У 1951 році з відзнакою закінчила Львівський державний медичний інститут, працювала в Сокальській районній лікарні Львівської області терапевтом, навчалась в аспірантурі (1953-1955 рр.), у 1955 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Забруднення оксидом вуглецю повітря кабін автомобілів і вулиць м. Львова та вплив його на організм працівників автотранспорту», обрана асистентом, від 1960 р. доцент кафедри загальної гігієни. У 1967 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук «Оксид вуглецю у навколишньому середовищі і можливість хронічної інтоксикації». У 1970 р. отримала наукове звання професора, обрана на посаду завідувачки кафедри загальної гігієни з екологією, яку очолювала до 1999 року, і надалі працювала на посаді професора цієї ж кафедри. Від 1996 р. член Нью-Йоркської академії наук, від 2002 р. академік Академії наук Вищої школи України. Наукові напрями: гігієнічна оцінка фактичного стану атмосферного повітряного середовища населених місць, житла, хронічна інтоксикація оксидом вуглецю, реальне хімічне навантаження на людину, вивчення впливу комплексу факторів в умовах пасажирських автобусних перевезень, токсиколого-гігієнічна оцінка пестицидів, вплив хімічних продуктів згорання синтетичних полімерних матеріалів на організм і розумову працездатність людини та повітряного середовища спортивних залів на функціональний стану організму учнів, питання гігієни праці і здоров'я робітників низки промислових підприємств, наукове обґрунтування регламентів лікарських засобів та друкарських фотополімерних форм у воді водоїм, опрацювання методів газохроматографічного аналізу

забруднювачів повітря із використанням цеолітів як твердих сорбентів, опрацювання профілактичних заходів, спрямованих на збереження здоров'я населення.

Проф. Даценко І.І. – талановита педагог високої кваліфікації, авторка і співавторка низки підручників і посібників для студентів, зокрема підручників «Основи загальної і тропічної гігієни» (1995), «Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології» (1999, 2004), бібліографічних нарисів українських вчених і лікарів.

Проф. І.І. Даценко – Дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, почесний член Українського лікарського товариства, голова Лікарської комісії НТШ, також була членом редакційної колегії збірника наукових праць «Гігієна населених місць», головним редактором «Лікарського збірника» НТШ, членом Правління Українського Наукового Товариства гігієністів, Правління Львівського Товариства гігієністів, Ради Інституту регіональних екологічних проблем,

Проф. І.І. Даценко підготувала 18 кандидатів наук, авторка і співавторка близько 400 наукових праць, понад 30 монографій, підручників, посібників, словників. Нагороджена орденом «Знак Пошани», медаллю «Ветеран праці», пам'ятною медаллю Верховної Ради України «Десять років незалежності України», Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України, удостоєна нагороди імені Ярослава Мудрого, почесного звання «Відмінник охорони здоров'я» та «Заслужений працівник освіти», стипендії Міністерства науки і освіти України.

У Львівському національному медичному університеті ім. Данила Галицького відкрито меморіальний кабінет професора Ірини Іванівни Даценко.

Висновок. Науковий і навчальний творчий доробок проф. І.І. Даценко залишається у справах учнів, служитиме прийдешнім поколінням науковців, лікарів-профілактиків і лікарів-клініцистів, студентів-медиків.

Ключові слова. Професор І.І. Даценко, гігієна, наукові напрями, педагогічна діяльність, Наукове товариство ім. Шевченка.

**IRYNA IVANIVNA DATSENKO – PROFESSOR,
SCIENTIST-HYGIENIST, EDUCATOR, PUBLIC FIGURE:
FOR THE COMMEMORATION OF HER 100TH BIRTHDAY
(1925 -2006)**

V.I. Fedorenko

State non-profit enterprise "Danylo Halatsky Lviv National Medical University", Lviv, Ukraine

Objective. To trace the life and creative path, highlight the scientific, pedagogical, and public activities of Professor I.I. Datsenko.

Materials and methods. Scientific works of Prof. Iryna Datsenko, articles about her life path. Methods – discovery, analytical, descriptive.

Results. Iryna Ivanivna Datsenko (1925-2006) is a well-known Ukrainian scientist-hygienist, a representative of the Lviv scientific hygienic school, a talented teacher, and an active participant in public life. In 1951, she graduated with honors from the Lviv State Medical Institute, worked as a therapist in Sokal district hospital of Lviv region, did postgraduate studies (1953-1955), and in 1955, she defended her candidate's thesis on the topic "Carbon monoxide pollution of the air of car cabins and streets of Lviv and its impact on the body of motor transport workers", was an assistant, and since 1960, associate professor of the Department of General Hygiene. In 1967, she defended her thesis for the degree of Doctor of Medical Sciences "Carbon monoxide in the environment and the possibility of chronic intoxication". In 1970, she received the academic title of professor, was elected to the position of head of the Department of General Hygiene and Ecology, which she headed until 1999, and continued to work as a professor of the same department. Since 1996, she was the member of the New York Academy of Sciences, since 2002, the academician of

the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine. Scientific areas: hygienic assessment of the actual state of the atmospheric air environment of populated areas, housing, chronic carbon monoxide intoxication, real chemical load on humans, study of the influence of a complex of factors in passenger bus transportation, toxicological and hygienic assessment of pesticides, the influence of chemical products of combustion of synthetic polymer materials on the body and mental performance of a person and the air environment of sports halls on the functional state of the body of students, issues of occupational hygiene and health of workers of a number of industrial enterprises, scientific substantiation of regulations for medicines and printing photopolymer forms in water bodies, development of methods for gas chromatographic analysis of air pollutants using zeolites as solid sorbents, development of preventive measures aimed at preserving public health.

Prof. I.I. Datsenko was a talented teacher of high qualification, author and co-author of a number of textbooks and manuals for students, in particular the textbooks "Fundamentals of General and Tropical Hygiene" (1995), "Preventive Medicine. General Hygiene with Fundamentals of Ecology" (1999, 2004), bibliographical essays of Ukrainian scientists and physicians.

Prof. I.I. Datsenko was a Fellow of Shevchenko Scientific Society, honorary member of the Ukrainian Medical Society, head of the Medical Commission of the National School of Hygiene, was also a member of the editorial board of the collection of scientific works "Hygiene of populated places", editor-in-chief of the "Medical Collection" of the National School of Hygiene, member of the Board of the Ukrainian Scientific Society of Hygienists, the Board of the Lviv Society of Hygienists, the Council of the Institute of Regional Ecological Problems.

Prof. I.I. Datsenko prepared 18 candidates of sciences, authored and co-authored about 400 scientific works, more than 30 monographs, textbooks, manuals, dictionaries. She was awarded the Order of the Badge of Honor, the Medal "Veteran of Labor", the Commemorative Medal of the Verkhovna Rada of Ukraine "Ten Years of Independence of Ukraine", the Certificate of Honor of the Ministry of Education and Science of Ukraine, awarded the Yaroslav the Wise Award, the honorary title "Excellent Health Worker" and "Honored Education Worker", scholarships of the Ministry of Science and Education of Ukraine.

A memorial office of Professor Iryna Ivanivna Datsenko has been opened at the Danylo Halatsky Lviv National Medical University.

Conclusion. *The scientific and educational creative work of Prof. I.I. Datsenko remains in the interests of students, will serve future generations of scientists, preventive and clinical physicians, medical students.*

Keywords. *Professor I.I. Datsenko, hygiene, scientific areas, pedagogical activity, Shevchenko Scientific Society.*

Професор І.І. Даценко відома українська вчена-гігієніст, представниця львівської наукової гігієнічної школи, талановита педагог, активна учасниця громадського життя. Своє життя Ірина Іванівна Даценко присвятила профілактиці захворювань і збереженню здоров'я людини, навчанню і вихованню студентів-медиків, підготовці висококваліфікованих лікарів. Щоденна копітка праця, наполегливість, відповідальність і професійність супроводжували Ірину Іванівну на її життєвому і творчому шляху від студентки медичного інституту до титулованої і знаної постаті у галузі гігієнічної науки. Цього року минає 100 років від дня народження Ірини Даценко - доктора медичних наук, професора, академіка Академії наук Вищої школи України, члена Нью-Йоркської академії наук, Дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, почесного члена Українського лікарського товариства, голови Лікарської комісії НТШ.

Мета – простежити життєвий і творчий шлях, висвітлити наукову, педагогічну, громадську діяльність проф. І.І. Даценко.

Матеріали та методи. Наукові праці проф. Ірини Даценко, статті про її життєвий шлях. Методи: пошуковий, аналітичний, описовий.

Результати та їх обговорення. Народилася Ірина Іванівни Даценко 30 січня 1925 р. на Волині в Рівному в родині Марії Василівни та Івана Кириловича Даценків. У родині

підросли старша сестра Галина і брат Михайло. Надто важкими для Ірини Іванівни стали воєнні роки, вона втратила батька, сестру і брата. Залишилася з мамою, яку безмежно любила. Мама навчила її долати життєві труднощі, надихала на творчу працю, завжди була порадицею і надійною опорою. Ірина Іванівна навчалася у Першій українській середній школі, у повоєнний 1946 рік стала студенткою першокурсницею Львівського державного медичного інституту (нині ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького») лікувального факультету. Під час навчання якнайкраще опанувала всі дисципліни. Глибоке почуття поваги і вдячності до професорів і викладачів назавжди залишалися у спогадах Ірини Іванівни. Поміж цих спогадів закарбувалися в пам'яті слова професора В.З. Мартинюка «запобігти захворюванню і залишатися здоровим», які супроводжували весь її творчий і життєвий шлях. Часто Ірина Іванівна згадувала слова професора В. Мартинюка: «Місія лікаря має бути всебічна і насамперед спрямована на збереження здоров'я людей... Звичайно, ми хочемо, щоб у майбутньому лікар їхав до хворого з транзисторним електрокардіографом та магнітофоном, щоб хірурги під час операції замінювали судини, серце, нирки та інші органи, але одночасно з тим ми хочемо, щоби з кожним роком зменшувалася кількість хворих, а замість лікарень будували інститути здоров'я». У 1951 році з відзнакою закінчила навчання в інституті і за скеруванням працювала в Сокальській районній лікарні Львівської області терапевтом. Тоді вже ще більше зрозуміла, що завданням лікаря є не лише лікувати хворого, а передусім спрямовувати свої знання і вміння на попередження захворювань і збереження здоров'я людей.

У 1953 році Ірина Іванівна зарахована до аспірантури при кафедрі загальної гігієни Львівського державного медичного інституту. Становлення Ірини Даценко як вченої відбувалося під керівництвом заслуженого діяча науки України проф. Мартинюка В.З., який того часу очолював кафедру загальної гігієни. Зі своїм учителем І. Даценко пліч-о-пліч працювала близько 30 років і надалі зберігала світлу пам'ять і теплі спогади про нього, спільну наукову і педагогічну працю. Завдяки своїй активності, наполегливості й сумлінності до роботи Ірина Іванівна вже у 1955 р. успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Забруднення оксидом вуглецю повітря кабін автомобілів і вулиць м. Львова та вплив його на організм працівників автотранспорту». Науковий керівник проф. В. Мартинюк зауважив, що дисертаційна робота є «однією з кращих із тих, що вийшли із нашої кафедри» і побажав «щоб цей гарний початок привів до цілком заслужених наслідків і спонукав до подальшої боротьби за науку, за успіх». Того ж року її обрали асистентом кафедри. Тепер поєднувала роботу викладача, що потребувало немало часу, з науковими дослідженнями з вивчення забруднення атмосферного повітря оксидом вуглецю і його впливом на організм людини. У 1960 р. Ірина Іванівна отримала звання доцента кафедри і продовжувала працювати над темою докторської дисертації. У 1967 р. Ірина Іванівна захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук «Оксид вуглецю у навколишньому середовищі і можливість хронічної інтоксикації». Цією роботою було доведено специфічну органотропну токсичну дію оксиду вуглецю та наявність хронічної інтоксикації, як окремої самостійної нозологічної форми, що супроводжується порушенням діяльності нервової, серцево-судинної систем, зміною гематологічних і гемодинамічних показників, вуглеводного обміну тощо. Результати досліджень у цьому напрямку узагальнено в монографіях «Хронічна оксидвуглецеві інтоксикації» (за ред. проф. В.З. Мартинюка, 1957). «Інтоксикація оксидом вуглецю та шляхи її послаблення» (Даценко І.І. і Мартинюк В.З., 1971). У 1970 р. Ірина Іванівна отримала наукове звання професора, обрана на посаду завідувачки кафедри загальної гігієни з екологією, яку очолювала до 1999 року, і надалі працювала на посаді професора цієї ж кафедри. У 1996 році І. Даценко обрана членом Нью-Йоркської академії наук.

Під час керівництва кафедрою проф. Даценко І.І. активно опрацьовувалася наукова проблема гігієнічної оцінки фактичного стану атмосферного повітряного середовища м. Львова, забруднення атмосферного повітря у районах розташування промислових

підприємств, Львівсько-Волинського вугільного басейну, вивчалася біогенна дія забруднювачів повітря і реальне хімічне навантаження на людину, опрацьовувалися профілактичні заходи, спрямовані на збереження здоров'я населення. Дослідження повітряного середовища м. Львова упродовж багатьох років виявили, що головним джерелом забруднення повітряного басейну є викиди промислових підприємств і газів автомобільного транспорту, зареєстрована вища загальна захворюваність у дітей, які мешкали у районах із значним ступенем забруднення атмосфери проти тих, хто мешкав у відносно чистих районах, Установлено, що основним джерелом забруднення атмосферного повітря регіону вугільного басейну є терикони, які горять, а забруднювачі повітря у кількостях на рівні ГДК визначаються лише на віддалі 4 км, атмосферне повітря м. Червонограда (нині м. Шептицький) додатково забруднюється оксидом вуглецю та сірчистим газом викидів промислових і побутових підприємств, котелень, домашніх печей, автотранспорту. Рівень загальної захворюваності підвищений. У районах розміщення цементних заводів джерелом забруднення атмосферного повітря населених місць були цементний пил і сірчистий ангідрид, що призводило до погіршення самопочуття і здоров'я населення, передусім дітей.

Продовжувалися дослідження започатковані проф. Мартинюком В.З. щодо стану повітряного середовища житла, зокрема параметрів повітря газифікованих квартир та стан здоров'я домогосподарок. Виявилось, що як і 30 років тому, у повітрі кухонь при відкритому спалюванні газу визначалися рівні концентрації СО, котрі можуть викликати хронічну інтоксикацію у домогосподарок. Опрацьовувалися питання негативного впливу комплексу факторів в умовах пасажирських автобусних перевезень: забрудненість повітря салонів компонентами відпрацьованих газів двигунів, шум, вібрація, несприятливий мікроклімат.

Проводилися наукові дослідження з токсиколого-гігієнічної оцінки нових пестицидів, зокрема хлорвмісних гербіцидів, вивчалася токсичність і вплив багатьох хімічних продуктів згорання нових синтетичних полімерних матеріалів на організм і розумову працездатність людини, науково обґрунтовувалися регламенти лікарських засобів та друкарських фотополімерних форм у воді водоем. Сумісно з хіміками кафедр загальної та фізіологічної хімії опрацьовувалися нові методи газохроматографічного аналізу забруднювачів повітря із використанням цеолітів як твердих сорбентів. Друковані праці з цієї теми привернули увагу спеціалістів з Німеччини, Індії, Словаччини, Хорватії.

Під орудою проф. Даценко І.І. досліджувалася проблема гігієни дітей і підлітків, передовсім стан повітряного середовища спортивних залів і фізіолого-гігієнічні параметри функціонального стану організму учнів шкіл-інтернатів спортивного профілю, гігієни праці і здоров'я робітників низки промислових підприємств, зокрема випробовувачів електронно-променевої трубок, деталей, приладів електронної техніки, робітників взуттєвого виробництва тощо. Складені карти шумових та атмосферних забруднень м. Львова. Розроблялися профілактичні заходи, спрямовані на збереження здоров'я населення. Професор Даценко І.І. підтримувала наукові зв'язки із Західним науковим центром НАН України та МОН України, кафедрою гігієни та екології НМУ ім. О.О. Богомольця, надавала консультативну допомогу працівникам санітарно-епідеміологічної служби.

Результати багаторічних досліджень на кафедрі стали основою 18 кандидатських дисертацій учнів Ірини Іванівни, численних статей, авторських посвідчень, раціоналізаторських пропозицій, узагальнені в низці монографій, автором і співавтором яких була проф. І.І. Даценко. До вже перелічених додамо «Гігієна планування і обладнання житла» (1978), «Гігієна праці і харчування робітників паливної промисловості» (1978), «Повітряне середовище і здоров'я» (1981), «Жива вода» (1984), «Хімічні забруднювачі повітряного середовища і працездатність людини» (1985), «Хімічна промисловість і охорона навколишнього середовища» (1986), «Сучасні проблеми гігієни навколишнього середовища» (1997), «Клімат Львова» (1998).

Проф. Даценко І.І. була талановитим педагогом високої кваліфікації. Цікаві лекції, лабораторні роботи з індивідуальними робочими місцями для кожного студента, підготовка нової навчально-методичної літератури із завданнями та ситуаційними задачами, тестами,

створення кінофільмів, написання підручників і посібників для студентів. Посібник «Загальна гігієна» для практичних занять за редакцією проф. І.І. Даценко друкувався у трьох виданнях (1980, 1992, 2002). Під час зустрічі з проф. Р. Габовичем на одній з наукових конференцій, що відбувалася у Львові, у розмові двох професорів виник задум написати спільний підручник з гігієни для чужоземних студентів, які навчалися у медичних інститутах України. Після тривалої і ретельної праці у 1995 р. вийшов друком підручник «Основи загальної і тропічної гігієни» у співавторстві з професором Габовичем Р.Д. Це був перший в Україні підручник написаний українською мовою для чужоземних студентів. До змісту підручника входили розділи, що стосувалися специфіки кліматичних умов країн Африки, Азії, Південної Америки, а відтак розділи комунальної гігієни, гігієни праці, харчування населення в умовах жарких країн. Нова навчальна програма для студентів із загальної гігієни та екології викликала необхідність підготовки нового підручника. У 1999 р. творчим доробком проф. І.І. Даценко у співавторстві з проф. Р.Д. Габовичем став підручник «Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології», за який у 2000 році ухвалою Президії Академії Наук Вищої школи України присуджена перша премія (номінація «Навчальні посібники»). Друге перероблене та доповнене видання цього підручника вийшло у 2004 р. Проф. І.І. Даценко автор і співавтор низки інших підручників, посібників, словників: «Гігієна та екологія людини» (2000), «Загальна гігієна» Словник-довідник (2002), «Гігієна праці та виробнича санітарія» (2002), «Основи соціоекології» (1995), «Гігієна дітей і підлітків» (2006), «Орфографічний словник українських медичних термінів» (1992, 1993), «Українсько-латино-англійський медичний тлумачний словник» (1995), «Гігієна дітей і підлітків» (2006), «Гігієна та екологія» (за ред. чл.-кор. НАМНУ, проф. В.Г. Бардова), (2006, 2008, 2009). За плідну педагогічну діяльність проф. І.І. Даценко у 2002 обрана академіком Академії наук Вищої школи України, у 2004 р. їй присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти України».

У 1968/1969 навчальному році у Львівському медінституті відновився санітарно-гігієнічний факультет. Проф. І.І. Даценко обрали деканом факультету, який вона очолювала упродовж 10 років. Проводилася значна робота з організації профільних кафедр і підготовки висококваліфікованих лікарів-гігієністів. Ірина Іванівна була постійним кореспондентом газети «Медичні кадри», пізніше газет «Народне здоров'я» і «Альма матер».

Проф. І.І. Даценко – Дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка з 1992 р., голова Лікарської комісії НТШ з 1994 р., головний редактор «Лікарського збірника» НТШ, почесний член Українського лікарського товариства. Чимало часу Ірина Іванівна відводила організації різноманітних заходів товариства, написанню і редагуванню статей до «Лікарського збірника». Готувала до збірників цікаві матеріали про видатних українських лікарів і вчених з їхніми оригінальними працями – Євгена Озаркевича, Романа Осінчука, Софії Парфанович, Юрія Липи, Маріяна Панчишина, Василя Плюща, Павла Пундія та ін., серцем і душею проживала їхній життєвий шлях, їхню долю, творчість і відданість українському народові. Ірина Іванівна редагувала збірники, присвячені ювілейним датам, зокрема 10-й річниці Незалежності України, 130-річчю Наукового Товариства ім. Шевченка, 100-річчю заснування Лікарської комісії НТШ. У 2005 р. вийшов – XIV том «Лікарського збірника» на пошану дійсного члена НТШ, професора Ірини Даценко, до 80-ліття від дня її народження. Підготувала і видала книгу «Видатний гігієніст України професор Мартинюк Влас Захарович» (2007), Життєписно-бібліографічний нарис «Максим Музика 15.VII.1889-24.V.1972» (2004), сумісно з проф. Бардовим В.Г. редагувала біографічну книгу Р.Д. Габовича «Командировка в лабиринты смерти» (2002), друкувала статті з життя видатних вчених гігієністів.

Проф. Даценко була членом редакційної колегії збірника наукових праць «Гігієна населених місць», членом Правління Українського Наукового Товариства гігієністів, Правління Львівського Товариства гігієністів, Ради інституту регіональних екологічних проблем.

Наполеглива праця проф. І.І. Даценко високо оцінена. Ірина Іванівна нагороджена орденом «Знак Пошани», медаллю «Ветеран праці», пам'ятною медаллю Верховної Ради України «Десять років незалежності України», Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України, удостоєна нагороди імені Ярослава Мудрого, почесного звання «Відмінник охорони здоров'я» та «Заслужений працівник освіти», стипендії Міністерства науки і освіти України.

Самовідданою багатогранною працею, порядністю, інтелігентністю, добротою і мудрістю заслужила авторитет, повагу, шану, любов студентів, учнів, колег.

26 березня 2006 року Ірина Іванівна відійшла у вічність на 82-му році життя, віднайшла вічний спочинок поряд з мамою на Янівському цвинтарі у Львові.

У Львівському національному медичному університеті ім. Данила Галицького відкрито меморіальний кабінет професора Ірини Іванівни Даценко.

Світла пам'ять про Вчителя, Науковця, Педагога залишається у справах учнів й усіх, хто знав Ірину Іванівну.

Фінансування. Дослідження не має зовнішніх джерел фінансування.

Конфлікт інтересів. Відсутній.

REFERENCES

- [Hygienic problems of modern society: collection of works dedicated to the 100th anniversary of the Department of General Hygiene of the Danylo Halytskyi Lviv State University]. Lviv; 1999;4-22. Ukrainian.
- [To the 80th anniversary of Irina Datsenko's birthday]. Medical Collection. New Series. 2005;14. 338 p. Ukrainian.
- Ivanova K. [I dedicate my life to Ukraine. The life path and activities of Iryna Datsenko]. Medical Collection. New Series. 2005;14:9-46. Ukrainian.
- Zimkovskiy BS, Hzhhotskiy MR, Lutsyk OD. [Professors of Danylo Halytsky Lviv National Medical University: 1784-2009]. Lviv: Nautilus; 2009. 472 p. Ukrainian.
- Zimkovskiy BS. [Danylo Halytsky Lviv National Medical University. Historical anniversary edition]. Zimkovskiy BS, editor. Lviv: TOV "Vydavnychiy tsentr Lohos Ukrainy"; 2014. 296 p. Ukrainian.
- Zimkovskiy BS, Hzhhotskiy MR, Fedorenko VI, Plastunov BA. [History of the development and achievements of the Lviv Scientific Hygienic School]. In: Hygienic science and practice: modern realities: Proceedings of the XV Congress of Hygienists of Ukraine; 2012 Sep 20-21; Lviv. Lviv; 2012;10-4. Ukrainian.
- Zimkovskiy BS, Hzhhotskiy MR, Fedorenko VI, Plastunov BA. [Lviv hygienic scientific school: development history and achievements]. Environment & Health. 2013;4:68-74. Ukrainian. Available from: <http://www.dovkil-zdorov.kiev.ua/env/67-0068.pdf>
- Plastunov BA. [The vital and creative way of professors V.Z. Martinyuk and I.I. Datsenko is a guidebook for young teachers and students]. [Current Problems of Preventive Medicine. Collection of Scientific Works]. 2015;12:7-14. Ukrainian.
- Kuzminov BP. [Educational and scientific activity of Professor Datsenko I.I.]. [Current Problems of Preventive Medicine. Collection of Scientific Works]. 2015;12:4-6. Ukrainian.
- Fedorenko VI, Kitsula LM. [Pages of history of the Department of General Hygiene and Ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University]. [Current Problems of Preventive Medicine. Collection of Scientific Works]. 2015;12:19-28. Ukrainian.
- Fedorenko VI. [Basic directions and results of Danylo Halytsky Lviv National Medical University General Hygiene with Ecology department, to the 110-th anniversary of department foundation]. Hygiene of Populated Places. 2009;54:3-11. Ukrainian.
- Fedorenko VI, Kitsula LM. [Department of general hygiene and ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University: from becoming to the present]. Environment & Health. Special issue. 2015;5:59-64. Ukrainian.

13. Fedorenko VI, Kitsula LM. [Historical milestones of the origin and development of preventive medicine and sanitation in Lviv and the creation and directions of scientific work of the Department of General Hygiene and Ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University]. In: History of medical science, practice and education: Proceedings of the Scientific-Practical Conference, 2018 Apr 26-27; Kyiv. Kyiv; 2018:376-86. Ukrainian. Available from: https://health.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/proceedings_history_of_medicine_science_practice_and_education_conference_2018.pdf
14. Fedorenko V. The idea of maintaining and improving the health of our nation is Professor Iryna Datsenko's life motto. Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci. 2019;55(1):164-72. doi: <https://doi.org/10.25040/ntsh2019.01.10>
15. Fedorenko VI, Panyshko YuM. [Iryna Ivanivna Datsenko – prominent Ukrainian scientist-hygienist. To the 100th anniversary of birth]. Human Phenomenon. Healthy Lifestyle. 2025;116(182):64-6. Ukrainian.

Надійшла до редакції / Received: 15.08.2025